

Zadání pro seminář č. 1 z předmětu: Mezinárodní právo veřejné I

Akademický rok 2005/06

Subjektivita státu: případ Somálsko

Situace: V roce 1991 převzaly po zhroucení somálské vlády kontrolu nad Somálskem frakce organizované kolem vojenských vůdců, kteří se mezi sebou dostávali do četných bojů. Mezinárodní společenství (OSN) závažnou situaci hodlalo vyřešit vysláním mírových jednotek (UNOSOM I; II; III), ale tento pokus skončil nezdarem (viz studijní materiál).

V současné době postrádá Somálsko funkční ústřední vládu. Nefunguje soudní systém ani obrana státu. Existují-li místní vlády, liší se region od regionu. *De facto* vláda je rozptýlena mezi vlády neuznaných entit (ačkoli je žádná vláda neuznala, udržují svoji stabilitu i díky britským, ruským, americkým a EU pomocným rozvojovým programům). V *Somalilandu*, který v roce 1991 vyhlásil svoji nezávislost, jako republika *Somaliland* byl prezidentem zvolen Mohamed Ibrahim Egal. Naproti tomu *Putland* v roce 1998 deklaroval svoji autonomii nikoliv ovšem nezávislost jako stát, a to až do okamžiku ustanovení federativního Somálska.

Po zprostředkování mnoha států se v roce 2000 uskutečnila smírčí konference, z níž vzešlo vytvoření přechodné národní vlády (Transitional National Government) s tříletým následně prodlouženým mandátem a cílem přivést jednotlivé soupeřící frakce k národnímu smíření. Také byl vytvořen přechodný parlament s 275 poslanci, který již v roce 2004 jako příštího prezidenta jednotného Somálska zvolil předchozího prezidenta *Putlandu* - Yusufa. Tato vláda i parlament sídlí v Nairobi.

Ač byla tato vláda uznána mezinárodně, stále se obává vrátit do hlavního města Mogadishu, protože není schopna kontrolovat ani toto město, natož celou zem. Tato vláda má své vyslance v několika zemích, převážně arabských (např. Saudská Arábie, Spojené Arabské Emiráty, Kuvajt, Egypt). Taktéž reprezentuje Somálsko v OSN, OAU, Arabské lize a jiných mezinárodních organizacích.

Otázky:

1. Který (které) z výše uvedených entit (Somálsko, Somaliland, Puntland) lze považovat za subjekt (stát) mezinárodního práva a proč?
2. Jakou právní povahu má akt uznání státu za stát jinými subjekty mezinárodního práva?
3. K jakému znaku státu se dle Montevidejské úmluvy váže akt uznání státu?
4. Znamená ztráta efektivní vlády (nebo způsobilosti vstupovat do vztahů s jinými státy) zánik státu?
5. Charakterizujte způsob rozpadu Somálska.

Dokumenty:

- 1) Úmluva o právech a povinnostech států-Montevidejská úmluva (1933), In: POTOČNÝ, M., ONDŘEJ, J.: *Obecné mezinárodní právo v dokumentech*. 2.vydání, Praha, C.H. Beck, 2004, str. 17.

Povinná literatura:

- 1) MALENOVSKÝ, J., *Mezinárodní právo veřejné, jeho obecná část a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště k právu českému*, Brno, 2004, str. 88-118.
- 2) POTOČNÝ, M., ONDŘEJ, J.: *Mezinárodní právo veřejné, Zvláštní část*, Praha, C.H. Beck, 2003, str. 14-38.

Doporučená literatura:

- 1) ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P., *Mezinárodní právo veřejné*, Praha, 2003
- 2) ŠTURMA, P.: *Mezinárodní odpovědnost za škodlivé následky činností nezakázaných mezinárodním právem*, In: ČEPELKA, Č., JÍLEK, D., ŠTURMA, P.: *Mezinárodní odpovědnost*, Brno, 2003
- 3) SEIDL-HOHENVELDERN, I., *Mezinárodní právo veřejné*, Praha 1999
- 4) RÁDEJ, T.: *Somálsko: občanská válka a kolaps státu*. Časopis Mezinárodní politika, ročník 2004, číslo 5. Str.8 (<http://www.iir.cz/upload/MP/MPArchive/MP052004.pdf>).

Studijní materiál:

V 90. letech minulého století se často mluvilo o tzv. zhroucených státech („failed states“ a „collapsed states“). Tyto pojmy se mnohdy směřovaly, přestože rozdíl mezi nimi je podstatný.

„Failed states“ se charakterizují následujícími znaky: vláda ztrácí schopnost prosazovat zákony nad částí území, většinou státní vojenské jednotky bojují proti povstalcům (často s více skupinami), hranice nejsou kontrolované, vzrůstá kriminalita a vzniká syndrom beztrestnosti, kriminální skupiny začínají kontrolovat části území, kam policejní síly nemají žádný přístup, ekonomika a infrastruktura se značně oslabují, vzkvétá černý trh, kde vydělávají jen lidé spojení s ozbrojenými skupinami, velká část populace trpí podvýživou.

„Collapsed state“ lze označit jako krajní podobu „failed state“. V takovém státě kromě výše zmíněných znaků, které se zde projevují ve větší intenzitě, neexistuje efektivní vláda, která by dokázala kontrolovat mezinárodně uznané území. Ozbrojené skupiny válčí mezi sebou a v podstatě je to stav války všech proti všem. Stát je rozdělen mezi ozbrojené skupiny, které na kontrolovaném území vykonávají funkci vlády.

Za příklad „failed states“ je považován Afghánistán, Angola, Burundi, Kongo, Libérie, Sierra Leone a Sudan. Jediným příkladem „collapsed state“ je Somálsko.

Somálsko je stát na Africkém výběžku. Obyvatelé mají společný jazyk a etnikum, společnost je postavena na klanovém základě. Po koloniální nadvládě Britů a Italů v roce 1960 získalo nezávislost. (Velká Británie spravovala sever a Itálie jižní části země. Koloniální vláda zanechala za sebou zcela odlišné politicko administrativní celky s rozdílnou politickou elitou).

V době nezávislosti se též nemálo sporů vynořilo mezi různými rodinnými a klanovými politickými skupinami. Výsledkem byl státní převrat v roce 1969, kdy se moci chopila armáda, jejím velitelem se stal generál *Muhammad Siad Barre*. Od té doby v Somálsku panovala diktatura a u moci byli pouze příslušníci tří velkých somálských klanů, přičemž určité klanové skupiny byly z politiky úplně vyloučeny. Nespokojenost ostatních klanů vzrůstala, jimi byly založeny ozbrojené skupiny, usilující o svržení Barreho diktatury. V roce 1978 byl učiněn neúspěšný pokus o vojenský převrat. Výsledkem byla poprava téměř všech zúčastněných důstojníků, kteří až na jednoho pocházeli ze stejného klanu – Majeerteen. Krvavé represe proti tomuto klanu zahrnovaly nejen vraždění a znásilňování, ale také otrávení vodních zdrojů a zabavení dobytka, který tvořil

primární zdroj obživy. Kromě represí proti klanu Majeerteen se Muhammad Siad Barre dostal do sporu se severním klanem Isaaq, proti němuž zahájil stejně rozsáhlé represe, zahrnující masivní vojenský útok na města. Posledním třetím velkým klanem, který se dostal do konfliktu s režimem, byl významný klan Hawiye, jenž ovládal oblasti okolo metropole Mogadišo. Právě konflikt s tímto klanem byl fatální pro Berreho diktaturu, jejíž definitivní kolaps nastal v 1991.

V Somálsku následně vzniklo mocenské vakuuum. Bezvládní v roce 1991 vedlo k úsilí mnohých klanů a s nimi spjatých politicko-vojenských skupin o získání rozhodujícího podílu na moci. Postupně se tak rozhořela občanská válka, která Somálsko rozdělila na klanové a mocenské državy.

Prvotním konfliktem byl nesoulad mezi dvěma stěžejními postavami hlavní povstalecké organizace, který přerostl v roce 1991 v ozbrojený konflikt mezi Alím Mahdíem Muhammadem a Muhammadem Farahem Aididem. V květnu 1991 bylo na severu Somálska oznámeno vytvoření tzv. Somalilandu (ve srovnání s ostatními částmi Somálska se Somaliland těšil určité „stabilitě“). Klanová válka vedla k rozpadu země a k nevidanému kolapsu státních struktur a služeb. K tomu Somálsko trpělo nebyvalými suchy, které měly za následek rozsáhlý hladomor.

Katastrofická humanitární situace donutila mezinárodní společenství, resp. OSN jednat. Nicméně cíl nebyl dosaženo (*mise mělo za cíl zajistit humanitární pomoc, nastolit mír a pořádek a obnovit centrální vládu*) a v roce 1995 OSN úplně stáhla mírové mise ze Somálska. Tím bylo Somálsko ponecháno na pospas klanových vůdců a velitelů.

Země se dále rozdělovalo. V roce 1998 vzniklo na severovýchodě Somálska další území nazývané Puntland, přičemž skupiny ovládající toto území si kladly nárok na dva regiony Somalilandu, což vedlo k územním sporům. Vedení Puntlandu ovšem oznámilo, že se nehodlá odtrhnout od Somálska, jak učinil Somaliland, ale je spíše jakýmsi předvojem budoucího federálního uspořádání země. V roce 1999 vznikla ovšem další entita, tzv. Jubaland (jihozápadní Somálsko). V rámci těchto státečků existují i další teritoria, spravovaná a ovládaná různými klanovými seskupeními.

Dnešní stav Somálska se o moc nezlepšil. Mezinárodní společnost vyvíjí tlak pro obnovení centrální vlády, avšak proces je velice pomalý a má skromné úspěchy.

